

**A COMPARATIVE ANALYSIS OF
MOLIERE’S WORK TITLED “THE MISER”
WITH ITS TURKISH TRANSLATIONS**

Moliere’in “Cimri” Adlı Eseri ile Türkçe Çevirilerinin

Karşılaştırmalı Çözümlemesi¹

Perihan YALÇIN² & Şeyma ŞAHİN³

Article History:

Received

06/09/2017

**Received in revised
form**

06/09/2017

Accepted

07/09/2017

Available online

28/09/2017

Abstract

The aim of this study is to examine the source text and its translations comparatively. In the study, Moliere’s work titled “The Miser” and its three translated works have made by different translators was analyzed in terms of strategies used. Randomly selected sentences from the source text and the three different translations of these sentences will be evaluated in terms of the strategies used by translators by basing the reader oriented approach of Gideon Toury. At the end of the evaluation, it was concluded that first and third analyzed translation works are “acceptable” translation in terms of considering target language and culture, second translation work is “adequate” translation because of being close to the source language and source culture.

Keywords: Translation, Translation strategies, translator, source language, target language, culture, reader-oriented theory.

Özet

Bu çalışmanın amacı, kaynak metin ile çeviri metinlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Araştırmada Moliere’in “ Cimri” (Avare) adlı eseri ile üç farklı çevirmenin yapmış olduğu çeviri eserler, kullanılan stratejiler açısından incelenmiştir. Kaynak metinden rastlantısal olarak seçilen cümleler ile bu cümlelerin üç farklı çeviride karşılıkları çevirmenlerin kullandıkları çeviri stratejileri açısından, Gideon Toury’nin erek odaklı yaklaşımına dayandırılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda, ele alınan birinci ve üçüncü çeviri eserlerin, erek dil ve kültürü gözetilerek çevrildiği için “kabul edilebilir” çeviri, ikinci sırada incelenen çeviri eserin ise daha çok kaynak metnin, dil ve kültürüne yakın olduğu için “yeterli” çeviri olduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, çeviri stratejileri, çevirmen, kaynak dil, erek dil, kültür, erek odaklı kuram.

¹ Bu çalışma İstanbul 2015 Yıldız Teknik Üniversitesi XI. Frankofoni Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, e-posta: perihan@gazi.edu.tr

³ Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, e-posta: sevma.sahin@atauni.edu.tr

Giriş

Toplumlararası bir iletişim unsuru olan çeviri, yalnızca kaynak dilden erek dile bilgi aktarımı sağlamaz, aynı zamanda o toplumun kültürel değerlerini de tanıma fırsatı verir. Edebi eserler bir toplumun kültürel hazineleridir. Bu eserler incelendikçe topluma ait özellikler de gün yüzüne çıkar. İki metin arasında söz konusu bilgi, kültür aktarımını gerçekleştirecek olan çevirmenin çözümleme ve yeniden yapılandırma sürecinde üzerine düşen görev oldukça fazladır. Kaynak dilden hedef dile aktarılacak olan bilginin eşdeğerliliğinin, sadece kaynak metne bağlı kalarak sağlanmasının çevirmen açısından zor olduğu söylenebilir. Dil ve kültür aktarımı olarak adlandırılan çeviride, her çevirmenin farklı çözümlenmeleri sonucu farklı özellikte erek metinler ortaya çıkmaktadır. Çeviri sürecinde çevirmen, “hedef kültürde kabulü ve uyumu sağlamak üzere “koruma” dan (kaynak metindeki kültürel göstergelerin aynen üretilerek farklılığın kabul edilmesinden) “yerleştirme” ye (kültürel bir başka değere dönüştürmeye) dek çeşitli yöntemler kullanır” (Aixela, 1996: 54, akt. Aksoy, 2002: 88-89). Kaynak dilden hedef dile yapılan çeviride, kaynak dilin söz dizim kuralları, dilbilgisi kurallarının bilinmesi yeterli değildir, aynı zamanda kaynak dilin kültürünün de bilinmesi hedef dile doğru ve anlaşılır bir şekilde çeviri yapılmasına imkân tanır.

En basit anlamıyla çeviri, bir dilde yazılmış olan metnin bir başka dile aktarılması olarak tanımlanabilir. Dil ve kültür aktarımı olarak adlandırılan çeviriyi, Vardar (1982: 18) “bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında bir köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinsel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar, ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracı” olarak tanımlamaktadır. Savory (1957, akt. Köksal, 2008: 1) çeviriyi bir sanat olarak kabul etmekte ve onu, iletişim engellerini ortadan kaldırma aracı olarak görmektedir. Kuran (1993: 1) ise çeviriyi “dar anlamıyla bir yazın yapıtını şekil, anlam, ileti ve biçim düzeylerinde kaynak dilden amaç dile aktarma; geniş anlamıyla ise, bir kültür ürününü, başka bir kültürün alımlamasına sunma, hatta bu ürünün amaç kültür dizgesi içinde bir yer edinmesine, o dizgedeki diğer eserlerle hesaplaşmasına zemin sağlama” olarak ele almaktadır. Fransız yazarı Molière’in ünlü eseri olan “Cimri” 17. Yüzyılda Parisli bir burjuva ailesini anlatmaktadır. Zengin aynı zamanda çok cimri olan bir babanın para tutkusunun çevresiyle ilişkilerine nasıl yansıdığı hikâye etmektedir. Molière, bu beş perdelik oyununda, para temelinde biçimlenen insani ilişkileri hicveder.

Bu alanda yapılan benzer çalışmalar şunlardır:

Yıldırım (2015) Amin Maalouf’un *Afrikanlı Leo* ve *Semerkant* romanlarının Türkçe çevirilerini Newmark’ın kültürel unsurların çevirisinde önerdiği çeviri yöntemleri aracılığıyla Venuti’nin “yerleştirme”-“yabancılaştırma” stratejileri çerçevesinde incelemiştir. Şahbaz (2013) Sabahattin Ali’nin *Kürk Mantolu Madonna* eserinin Fransızca çevirisini incelemiş, kültürel ve dilsel farklılıklardan yola çıkarak çevirmenin yazarın duygu düşüncelerini yansıtmış şeklini yerleştirme, yabancılaştırma stratejilerine dayandırarak erek odaklı kuram ışığında değerlendirmiştir. Yılmaz (2013) Yaşar Kemal’in *İnce Memed* romanının Fransızca çevirisini yazınsal aktarım bağlamında “Dilbilim ve Çeviribilim” alanları açısından değerlendirmiştir. Söz konusu romanda yer alan sözcük örneklerinin Fransızca eşdeğerliklerinin çevirmen tarafından nasıl verildiği irdelenmiştir. Yalçın, Pazarlıoğlu (2013) çalışmalarında Gustave Flaubert’in ünlü eseri *Madame Bovary* romanının Türkçe’ye yapılan beş çevirisini Toury’nin erek odaklı kuramından hareketle yeterlilik, kabul edilebilirlik kavramları açısından değerlendirmişlerdir. Bu çalışmamızın alanda yapılan diğer çalışmalara ek olarak tiyatro eseri çevirisinde dikkat edilmesi gereken yönlerin altını çizmekle birlikte, tiyatro eserlerinin sahnelenen ve iletişimin ön

planda olduğu eserler olduğu için çevirmenlerin çeviri sürecinde almış olduğu kararların bu açıdan da değerlendirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Erek odaklı yaklaşım

1970'li yıllara kadar genelde kaynak metnin dokunulmazlık ilkesine dayanan çeviri anlayışları bu tarihten itibaren yerini erek odaklı çeviri anlayışına bırakmıştır. Bu anlayışa göre çeviri, bir metnin erek kültürün ve erek okuyucuların beklenti ve alışkanlıklarına göre yapılan çevirisidir. Tahir Gürçağlar'a (2014: 127) göre "bir kültürde çevirilerin akıcı ve rahat okunur olması, cümlelerin kısa tutulması yaygın bir beklentiye bu beklentiye yanıt veren ve çetrefil metinleri basitleştirerek kolay okunur hale getiren, izlenmesi zor cümleleri bölerek kısaltan çeviriler erek odaklı çeviri" olarak tanımlanır.

Erek odaklı çeviri yaklaşımı ilk olarak Amerikalı çeviribilimci James Holmes ve İsraili çeviribilimci Gideon Toury tarafından ortaya konmuştur. "Gideon Toury'nin "Erek Odaklı Kuram"ı çevirilerin erek ekin ürünü olduğu önselinden yola çıkar. Çevirilerin erek ekin ürünü olduğu önseli ise, çevirilerin aynen kaynak ekindeki özgün yapıtlar gibi erek ekinde de bir konumu ve işlevi olduğu düşüncesinden kaynaklanır" (Yazıcı, 2010: 130).

Yapılan çeviride asıl amaç bir eşdeğerlik sağlamaktır. Eşdeğerlik, erek-metinle kaynak-metin arasında oluşan gerçek ilişkidir (Toury, 1980: 115, akt. Vermeer, 2008: 43). Erek odaklı çeviri kuramını geliştiren Toury, iki yeni kavramdan söz eder. Bunlar "yeterlilik" ve "kabul edilebilirlik" tir. "Yeterlilik" kavramından kasıt, kaynak metne sadık kalınması, "kabul edilebilirlik" kavramından kasıt ise erek dilin ilke ve kurallarına uygunluğudur.

Bu bağlamda, çalışmamızda Molière'in *L'Avare (Cimri)* adlı oyunu yeterlilik ve kabul edilebilirlik açısından incelenmiş, ayrıca kullanılan stratejiler ve çeviri işlemleri üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede ele alınan çeviriler şunlardır:

Çeviri 1: Molière, (2014). *Cimri*, çeviren: Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 104 s

Çeviri 2: Molière, (2012). *Cimri*, çev. Buket Yılmaz. İstanbul: Antik Batı Klasikleri, Lacivert Yayıncılık, 160 s

Çeviri 3: Molière, (1943). *Cimri*, çev. İsmail Hâmi Danişmend. Ankara: Maarif Matbaası, 132 s

Kaynak Metin: Molière (1933). *L'Avare*, Classiques Larousse

Çeviri Stratejileri

Le Petit Robert' de (1993) strateji kelimesi "bir zafere ulaşmak amacıyla yapılan düzenli eylemler ve işlemler bütünü" olarak tanımlanmaktadır. TDK (2000: 881; akt. Yalçın, 2015: 95) ise strateji kavramını "önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol; bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara en fazla desteği vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı" olarak tanımlamıştır.

Çeviri stratejisi ise çevirmenlerin bir metni seçerken ve çevirirken o metne yaklaşımları ve aktarım sırasında benimsedikleri birtakım yöntemlerdir (Tahir Gürçağlar, 2014: 38). Yani bir metni çevirmeden önce çevirmenin metni nasıl çevireceğine dair bir plan, program yapmasıdır. Çeviri stratejileri bir diğer anlamda çevirmenin kaynak metinle erek metin arasında bir eşdeğerlik sağlamak amacıyla çeviri sürecinde aldığı kararlar olarak tanımlanabilir. Bu söz konusu kararlar ve eşdeğerlik sağlama çabasının en önemli nedeni her iki metin arasında meydana gelmesi kaçınılmaz olan çeviri kayıplarına karşı mücadele etmektir (Suçin, 2013; Yalçın, 2015).

Çözümleme bölümüne geçmeden önce söz konusu eserin çevirilerinin incelenmesi sürecinde karşılaşılan çeviri stratejilerinden kısaca bahsedecek olursak; çevirmenlerin yerileştirme, yer değiştirme, kültürel ödünçleme, ekleme, çıkarma, açıklama, uyarılama, birebir çeviri, iletişimsel çeviri stratejilerinden yararlandıkları görülmektedir.

Yerileştirme yoluyla çeviri: Kaynak metni, konusunu, karakterlerini ve olayın geçtiği yerlerle birlikte erek kültüre taşınması, kaynak metinden yola çıkarak hedef kültüre yabancı olanı vermektan kaçınarak hedef kültür özelliklerine göre çevrilmesi işlemidir (Tahir Gürçağlar, 2013; Yalçın, 2015).

Yer değiştirme: Tümçenin dilbilgisel özelliklerinin farklı bir şekilde yeniden düzenlenmesi işlemidir. Kaynak metinde isim konumundaki bir ifadenin hedef dile fiil şeklinde çevrilmesi gibi.

Kültürel ödünçleme: Sözcüğün ya aynen hiçbir değişikliğe uğratılmadan ya da erek dilin sesletim kurallarına uygun olarak aktarılması işlemidir, örneğin “hypertension” yerine “hipertansiyon” şeklinde çeviri (Yazıcı, 2007: 32).

Ekleme (Genişletme): Kaynak metinde bulunmayan bazı sözcüklerin veya ifadelerin hedef metne eklenmesi şeklinde yapılan çeviri stratejisidir. Ekleme yoluyla yapılan çevirilerde, metnin işlevini değiştirmeyen fakat metni güçlendiren, metnin bağdaşık olmasını sağlamak amacıyla genişletme yoluna gidilir (Yalçın, 2015).

Çıkarma (Daraltma): Metnin çevirmen ya da yayınevi tarafından sorunlu ya da gereksiz görülen kısımların çeviriye dâhil edilmemesi (Tahir Gürçağlar, 2013: 43), çevirmenin kaynak dilde geçen bir sözcüğe, bir deyim ya da ifadeye yer vermemesi işlemidir (Yalçın, 2015: 110).

Açıklama: Çevirmenin kaynak metindeki bir fikri veya bir sözcüğün işlevini yeniden ifade etmek için hedef metinde yer alandan daha fazla sözcük kullanarak arttırmasını içeren çevirme işlemidir (Boztaş ve Yener, 2005: 62; akt. Yalçın, 2015: 109). Suçin’e (2013: 222) göre ise açıklama, kaynak metin ile hedef metin arasında kültürel, sosyal, dilbilgisel, sözcüksel, vb. düzeylerde farklılık olması durumunda, meydana gelen semantik boşluğu doldurmak için çevirmenin kaynak dildeki ögenin anlamını ve işlevini değiştirmeksizin hedef dile aktarması esnasında izlediği bir çeviri işlemidir.

Uyarılama: Kaynak metni hedef kültürün özelliklerini göz önünde bulundurarak çevirme; kimi durumda yeniden yazma olarak da tanımlanabilir (Yazıcı; 2007: 36).

Birebir çeviri: çevrilecek olan sözcük, isim, deyim, atasözü gibi ifadelerin karşılıklarının hedef dile aktarılmasıdır.

İletişimsel çeviri: Kaynak metnin kültür odaklı ifadelerinin bağlamsal anlamını ve içeriğini hedef dil okuyucusunun kolayca kabul edebileceği şekilde aktarılması işlemidir (Newmark, 1998b: 47; akt. Suçin, 2013: 215).

Çözümleme

Çözümleme sürecinde örnekleme yer alan çevirilerden örnek metinler alınarak, çeviri strateji ve işlemlerini belirlemeye yönelik bir çözümleme yapılmıştır.

K.M: VALÈRE- Hé! que pouvez-vous craindre, Èlise, dans les bontés que vous avez pour moi?

ÈLISE- Hélas! cent choses à la fois; l’emportement d’un père, les reproches d’une famille, les censures du monde, mais plus que tout, Valère, le changement de votre cœur, et cette froideur criminelle dont ceux de votre sexe payent le plus souvent les témoignages trop ardents d’une innocente amour. (p.1)

Ç1 : VALÈRE : Beni sevindirmek korkunç bir şey mi? Nedir seni korkutan? Ne var?

ÉLISE : Ah, neler var, bir bilsen! Babam küplere binecek. Evde herkes benden yüz çevirecek. Konu komşu adımlı kötüye çıkaracak. Ama bütün bunlar bir yana, beni asıl korkutan ne, biliyor musun? Sen, senin kalbinin değişmesi. Siz erkekler bir tuhafınız: İnsan sizi yüreğinin bütün açıklığıyla sevdi mi, sevgisini gösterdi mi, hemen soğuyuverirsiniz; hem de nasıl! Ölsek kılınız kıpırdamaz. (s. 3-4)

Ç2: VALÈRE: Ah Élise, benim için hissettiğin bu güzel şeylerden nasıl korkabilirsin?

ÉLISE : Ne yazık! O kadar çok sebep var ki: Bir babanın öfkesi, bir ailenin sitepleri, insanların kınamaları, ama hepsinden çok, Valère, hislerinin değişmesinden korkuyorum. Siz erkekler masum bir aşkı açık kalplilikle belli ettiğimizde, nasıl da acımasızca soğursunuz! (s. 15-16)

Ç3: VALÈRE: Aman Élise! Bana sevgi gösterdiniz diye korkacak ne var?

ÉLISE : Ah, belki yüz türlü şey: Babamın öfkesi, ailemin tekdirlere, elâlemin alayları; üstelik bir de kalbinizin değişmesi ihtimali; hele, Valère, temiz bir aşkın ne kadar ateşli olduğunu bildikleri halde siz erkeklerin buna karşı gösterdiğiniz haince soğukluk (s.3-4).

Ç1 de, kaynak metnin erek kültürde daha iyi anlaşılması için "küplere binmek", "yüz çevirmek", "adı kötüye çıkmak", "kılı kıpırdamamak" gibi birçok deyim kullanılarak yerlileştirme işlemi yapılmış bunun yanı sıra, kaynak metinde isim halinde olan sözcük öbekleri erek metinde yüklem haline getirilerek değiştirme işlemi uygulanmıştır. Aynı zamanda kaynak metinde geçen "les censures du monde" erek metinde *konu komşu* şeklinde yerlileştirme işlemiyle çevrilmiştir. Bu bağlamda, Ç1 in, erek dile uygunluğundan dolayı kabul edilebilir bir çeviri olduğu söylenebilir. Ayrıca, "Siz erkekler bir tuhafınız" ifadesi kaynak metinde olmamasına rağmen erek metinde anlamın daha açık olması amacıyla çevirmenin yorumundan kaynaklı olarak erek metine eklenmiştir. (...) *bütün aşkıyla sevdi mi, sevgisini gösterdi mi* ifadeleri çevirmenin açıklama işlemini kullandığını göstermektedir. *hem de nasıl! Ölsek kılınız kıpırdamaz* cümlelerinin ekleme işlemiyle erek dile anlamın daha açık olmasını sağlamak için kullanıldığı görülmektedir.

Ç2 de çevirmenin kaynak metne bağlı kalmakla birlikte kaynak metinde geçen "cent choses à la fois" ifadesinin erek metinde çevirmenin yorumlama işlemiyle *O kadar çok sebep var ki* olarak çevrildiği görülmektedir. Kaynak metne bağlı kalması dolayısıyla yeterli bir çeviri olduğu söylenebilir. Ç3 de ise, *babamın öfkesi, ailemin tekdirlere* ifadelerinde aitlik sıfatı kullanılarak değiştirme yoluyla çevrildiği görülmektedir. Diğer yandan, günümüz Türkçe' sinde *azarlama, paylama* anlamlarına gelen Arapça kökenli *tekdir* sözcüğünün çevirinin yapıldığı dönemde kullanıldığı da görülmektedir. Danişmend'in çevirisinde "les censures du monde" ifadesinin erek metinde *elâlemin alayları* şeklinde yerlileştirme stratejisi kullanılmıştır. Kaynak metinde geçen "le changement de votre cœur" ifadesi *kalbinizin değişmesi ihtimali* şeklinde çevrilerek kaynak metinde yer almayan *ihimali* sözcüğü eklenmiştir. Erek dile daha yakın olarak çevrildiği için Ç3 ü kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirilebilir.

KM: VALÈRE: Mais pourquoi cette inquiétude? (p. 2)

Ç1 : VALÈRE : Peki ama, bu korkuya sebep ne? (s. 4)

Ç2: VALÈRE: Ama bu endişenin sebebi ne? (s. 16)

Ç3: VALÈRE: İyi ama, böyle bir endişeye ne lüzum var? (s. 5)

Ç1 ve Ç3 de KM de olmamasına rağmen *peki, iyi* kelimelerinin ekleme işlemiyle eklendiği görülmektedir. Ç2 de KM bağlı kalındığı görülürken, Ç3 de cümlenin erek metne değiştirilerek çevrildiği görülmektedir. (...) *endişeye ne lüzum var* çevirmenin yorumundan

kaynaklanan uyarılama stratejisidir. Ç1 ve Ç3 erek metne yakın olduğundan Toury'nin kabul edilebilirlik ilkesinin uyariken, Ç2 yeterli bir çeviri olarak ele alınabilir.

KM: ÉLISE: Ah! Valère, ne bougez d'ici, je vous prie, et songez seulement à vous bien mettre dans l'esprit de mon père. (p. 4)

Ç1: ÉLISE: Aman, hiç ayrılma buradan, ne olur, Valère. Babamı kazanmaya, gözüne girmeye çalış, yeter. (s. 5)

Ç2 : ÉLISE : Ah ! Valère, rica ederim buradan bir yere kımıldama. Babamın gözüne girmekten başka bir şey düşünme. (s.20)

Ç3 : ÉLISE : Aman, Valère, sakın buradan bir yere kımıldamayın, siz yalnız babamın gözüne girmeye bakın. (s. 6)

Ç1 de, KM de yer alan "et" bağlacı çıkarma işlemi kullanılarak erek metinde yer almamış ve "songer" düşünmek fiili kaynak metinde geçen "mettre dans l'esprit de mon père" ifadesiyle birleştirilerek yerleştirme stratejisiyle (...) gözüne girmeye çalış şeklinde değiştirme işlemi uygulanarak çevrilmiştir. Aynı zamanda babamı kazanmaya ifadesinin de erek metine eklemeye stratejisiyle eklendiği görülmektedir. KM 'de geçen "ne bougez d'ici, je vous prie" ifadesindeki ikinci çoğul şahsa göre çekimlenen "bouger" fiili Ç2 de rica ederim buradan bir yere kımıldama şeklinde, erek metinde ikinci tekil şahsa dönüştürülerek kımıldama şeklinde çevrilmiştir. KM de olumlu olan cümle "songez seulement à vous bien mettre dans l'esprit de mon pere" erek metne olumsuz olarak çevrilmiştir Babamın gözüne girmekten başka bir şey düşünme. Anlam olarak kaynak metne sadık kalmakla birlikte cümle yapısı değiştirme işlemiyle çevrilmiştir. Ç3 de yine gözüne girmek deyimiyile yerleştirme uygulanarak çevrilmiştir. Diğer taraftan yüklem KM'e bağlı kalınarak ikinci çoğul şahsa göre çevrilmiştir. (...) kımıldamayın, (...) bakın. Genel olarak bakıldığında "je vous prie" ifadesinin Ç1'de ne olur, Ç2'de rica ederim ifadeleriyle kaynak metne bağlı kaldıklarını, Ç3'de ise sakın ifadesiyle çevirmenin yorumunu kattığı görülmektedir. Her üç çevirinin de erek okur odaklı olduğu göz önüne alındığında kabul edilebilir bir çeviri oldukları söylenebilir.

KM: HARPAGON: Hors d'ici tout à l'heure, et qu'on ne réplique pas. Allons, que l'on détaille de chez moi, maitre juré filou, vrai gibier de potence! (p. 8).

Ç1: HARPAGON: Çık git buradan! Hemen! Lamı cimi yok! Hadi yallah! Çekil git evimden! Seni azılı eşkiya seni! Seni ip kaçkını seni! (s. 9)

Ç2: HARPAGON: Hemen çık dışarı, karşılık da verme! Hadi tabanları yağla! Seni aşağılık üç kâğıtçı! Seni ipsiz sapsız herif! (s. 23)

Ç3: HARPAGON: Haydi, çabuk buradan defol, lam cim istemem. Haydi bakayım, şimdiki evimden çıkacaksın; seni gidi külhani seni, seni ip kazık kaçkını herif seni. (s. 12)

Ç1 ve Ç2'de "on ne réplique pas" ifadesi tamamen değiştirilerek lamı cimi yok, lam cim istemem ifadeleriyle uyarılama işlemi uygulanmıştır. Ç2'de birebir çeviri yapıldığını görmekle birlikte, tabanları yağlamak deyiminin de erek okur gözetilerek çevirmenin yorumlamasıyla erek metinde kullandığını söylemek mümkündür. Yine Ç1 de azılı eşkiya, ip kaçkını ifadeleri yerleştirilerek kullanılmıştır. Ç2 de tabanları yağla, üç kâğıtçı, ipsiz sapsız ifadeleriyle yerleştirme uygulanırken, Ç3'de de benzer ifadelerle külhani, ip kaçkını yerleştirme işlemi yapıldığı, bakayım kelimesiyle de eklemeye işlemi yapıldığı görülmektedir. Yapılan çevirilerin erek dizgeye yakın olduğundan kabul edilebilirlik ilkesine uygun olduğu söylenebilir.

KM: HARPAGON: Tu murmures entre tes dents? (p. 8)

Ç1: HARPAGON: Ne geveliyorsun ağzının içinde? (s. 9)

Ç2: HARPAGON: Ne mırıldanıyorsun öyle dişlerinin arasından! (s. 23)

Ç3: HARPAGON: Gene bir şeyler mırıldanıyorsun? (s. 12)

Ç1'de "murmurer" *mırıldanmak* fiili erek metine *ağzında gevelemek* deyimiyile uyarlama işlemiyile çevrilmiştir. Ç3'de "entre tes dents" ifadesi çıkarma işlemiyile erek metinde yer almazken, *gene* ifadesi ekleme işlemiyile erek metne eklenerek aktarılmıştır, Ç1ve Ç3'de erek okur odaklı bir çeviri söz konusuyken, Ç2 de kaynak metne bağlı bir çevirinin yapıldığı görülmektedir. Toury'nin kuramında belirttiği gibi erek dile yakınlığından dolayı Ç1 ve Ç3 çevirilerini kabul edilebilir çeviri olarak yorumlanırken, Ç2'nin kaynak metne yakın olmasından dolayı, yeterli bir çeviri olduğu söylenebilir.

KM: HARPAGON : Tu fais le raisonneur ! Je te baillerais de ce raisonnement-ci par les oreilles. (Il lève la main pour lui donner un soufflet.) Sors d'ici, encore une fois. (s 17-18).

Ç1: HARPAGON: Ukalaya bak hele! Koparıyorum şimdi senin o ukala kafanı! (Tokat atmak ister.) Defol buradan, defol!(s 11)

Ç2: HARPAGON: Bir de ukalalık yapıyor! Senin o ukala kafanı kulaklarından tutup koparıyorum! (tokat atmak için elini havaya kaldırır) Çık dışarı çabuk! (s 25)

Ç3: HARPAGON: Şimdi de ukalalık ediyorsun, yaradana sığınıp bir şamar patlatırsam akıl hocalığını görürsün. (Tokat vurmak için elini kaldırır) Defol şuradan diyorum sana, defol diyorum. (s 14).

Kaynak metinde *ukalalık yapmak* fiili Ç1'de değiştirme işlemiyile isim halinde *ukala* olarak çevrilmiştir. Ayrıca cümle yorumlama işlemiyile erek metne aktarılmıştır. "Je te baillerais de ce raisonnement-ci par les oreilles" cümlesi uyarlama işlemiyile çevrilmiştir. Parantez içerisindeki ifade "Il lève la main" çıkarma işlemiyile erek metne eksik çevrilmiştir. Tiyatro eserlerinin çevirisinde özellikle yönerge kısımlarının eksiksiz bir şekilde çevrilmesi oyuncuyu yönlendirmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla bu konuda daha titiz davranılması gerektiği düşünülmektedir. Ç2'de kaynak metne yakın bir çeviri görülmektedir. Ç3'de ise *yaradana sığınıp, akıl hocalığı* gibi ifadeler çevirmenin yorumlamasından kaynaklanan ekleme işlemiyile erek metinde yer almıştır. Erek okur odaklı yapılan bu çeviriler kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirilebilir.

KM: VALÈRE: Il est vrai; cela ferme la bouche à tout. Sans dot! Le moyen de résister à une raison comme celle-là? (p. 22)

Ç1 : VALÈRE : Doğru, bundan ötesi boş laf. Çeyizsiz diyor adam! Sen gel de böylesine dayan... Durur, akan sular durur! (s. 24)

Ç2: VALÈRE: Doğru bundan ötesi can sağlığı, çeyizsiz. Böyle bir teklife nasıl karşı konulur ki? (s. 44).

Ç3 : VALÈRE: Doğru! İşin o noktası çana ot tıkar gibi insanın ağzını tıkıyor, çünkü çeyiz yok! Böyle bir sebep olduktan sonra kim ne diyebilir? (s. 31).

Ç1 ve Ç2 de "cela ferme la bouche à tout" ifadesi, *bundan ötesi boş laf, bundan ötesi can sağlığı* şeklinde yerleştirme işlemiyile çevrilirken kaynak metinden tamamen bağımsız bir çeviri yapıldığını görüyoruz. Ancak erek metne yakınlığı dolayısıyla kabul edilebilir bir çeviri denilebilir. Ç1 de (...) *diyor adam* kelimeleri ekleme işlemi yapılarak çevrilmiştir. Kaynak metinde tek cümle olan "Le moyen de résister à une raison comme celle-là?" Ç1'de bölme, değiştirme işlemiyile 2 cümle halinde çevrilmiştir. (...) *akan sular durur* deyimiyile ekleme yapılarak daha açık hale getirme işlemi yapılmıştır. Ç2'de de yine kaynak metindeki anlama yakın olmakla birlikte yorumlama işlemi uygulanarak erek dile çevrildiği görülmektedir. Ç3'e baktığımızda kaynak metne yakınlığı söylenebilir, ancak (...) *çana ot tıkar gibi (...)* ifadesi eklenerek açıklama işlemi yapıldığı görülmektedir. Her üç

çeviride de çevirmenlerin kaynak metni erek metne çevirirken yorumlarını kattıkları görülmektedir. Erek okur hedeflendiği için yapılan bu uygulamaları kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirmek mümkündür.

KM: HARPAGON: Comment? J'en suis ravi, et je veux que tu prennes sur elle un pouvoir absolu (...) (p. 24)

Ç1: HARPAGON: Ne hoş görmesi, bayıldım sözlerine! Bundan böyle kızımın eti senin, kemiği benim (...) (s. 26)

Ç2: HARPAGON: Ne? Ben bayıldım sözlerine, bundan sonra onunla sert bir şekilde ilgilenmeni istiyorum (...) (s. 45)

Ç3: HARPAGON: Ne dediniz? Aman, ben çok memnun oldum. Hem ben artık onu sana bırakıyorum; istediğin gibi idare et. (...) (s. 33).

Ç1' de *eti senin kemiği benim* deyimi kullanılarak kaynak metin erek metne uyarlama ve aynı zamanda yerleştirme işlemiyle çevrilmiştir. Ç2'de kaynak metin değiştirilerek çevrilmiştir ancak, erek metinde anlam karışıklığına sebep olduğu görülmektedir. Böyle bir çeviri yapmaktansa uyarlama işlemiyle *sert bir şekilde ilgilenmek yerine ipleri eline almak* deyimi kullanılabilirdi. Ç3'de (...) *dediniz* kelimesi eklenmiştir. Erek okur odaklı yapılan Ç1 ve Ç3'ü kabul edilebilir bir çeviri olarak değerlendirmek mümkündür.

KM: LA FLÈCHE: Oui, Monsieur, et je m'étais rendu ici pour vous attendre de pied ferme: mais Monsieur votre père, le plus malgracieux des hommes, m'a chassé dehors malgré moi, et j'ai couru risque d'être battu. (s 30)

Ç1: LA FLÈCHE: Dediniz, evet; ben de dikildim buraya kazık gibi, ama babanız olacak o evlere şenlik adam kapı dışarı etti beni; kaçmasam dayak da yiyecektim. (s 29)

Ç2: LA FLÈCHE: Evet efendim, burada hazır duruşta bekliyordum sizi, ama babanız olan o pek sevimsiz adam itirazlarıma rağmen kapıya koyuverdi beni. Dayak yememek için koşarak kaçtım. (s 49).

Ç3: LA FLÈCHE: Evet efendim, ben de emrettiğiniz gibi yerimden kıvıldamamak üzere sizi burada beklemeye gelmişim; fakat insanların en tersi olan efendi babanız beni zorla kapı dışarı etti; az kalsın dayak bile yiyecektim (s 35).

“Attendre de pied ferme” ifadesi yerleştirme stratejisi kullanılarak Ç1'de *kazık gibi dikilmek* deyimiyle çevrilirken, Ç2'de *hazır duruşta beklemek* şeklinde çevrilerek uyarlama işlemi yapılmıştır. Ç3'de ise kaynak metne yakın bir çeviri yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda *emrettiğiniz gibi* ifadesiyle ekleme işlemi kullanılmıştır. Kaynak metinde geçen “le plus malgracieux des hommes” ifadesi Ç1'de yine yerleştirme yapılarak ve mecaz bir yolla *evlere şenlik* olarak çevrilirken, Ç2'de *pek sevimsiz adam* olarak kaynak metne yakın anlamda çevrilmiştir. Ç3'e bakacak olursak, *insanların en tersi* çevirisiyle birebir çeviri yapıldığı görülmektedir. Ayrıca kaynak metinde geçen “chasser dehors” ifadesi, Ç1 ve Ç2'de *kapı dışarı etmek* deyimiyle erek metinde yerleştirilmiştir, Erek okur odaklı yapılan Ç1 ve Ç2 kabul edilebilir çeviri olarak değerlendirilirken, Ç3'ü kaynak metne yakınlığı dolayısıyla yeterli çeviri olarak değerlendirmek mümkündür.

KM: HARPAGON: (...) Et vous tenez toujours votre chapeau ainsi, lorsque vous servirez. (*Harpagon met son chapeau au-devant de son pourpoint, pour montrer à Brindavoine comment il doit faire pour cacher la tache d'huile*). (...) (s 45)

Ç1 : HARPAGON : (...) Sen de hizmet ederken şapkamı hep böyle tutar lekeyi gizlersin. (...) (s.48)

Ç2: HARPAGON: (...) (*Harpagon Bridavoine'a yağ lekesini nasıl saklaması gerektiğini göstermek için şapkasını yeğinin önünde tutar*) Sen de servis yaparken şapkanı hep böyle tut. (...) (s 74)

Ç3: HARPAGON: (*Harpagon şapkasını ceketinin önüne tutup Brindavoine'e yağ lekesini nasıl saklayacağını gösterir*). Sen de hizmet ederken şapkanı hep böyle tutarsın.(s 60).

Kaynak metinde parantez içinde yönerge bölümü Ç1'de tamamen çıkarılırken, Ç2 ve Ç3'de yer değişikliği yapılarak yönerge ifadeden önce verilmiştir. "pourpoint" gövdeyi saran bir erkek giysisi olup, 13.yüzyıldan 17.yüzyıla kadar kullanılan bir kelimedir. Ç2' de *yelek* ve Ç3'de *ceket* olarak güncelleme stratejisi kullanılarak çevrilmiştir. Tiyatro eserleri sadece okunan değil, aynı zamanda sergilenen eserler olduğundan yönerge bölümlerinin titizlikle çevrilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KM: CLÉANTE : Je me moque de cela.

MAITRE JACQUES, à Cléante : Ah ! monsieur, doucement (p. 67).

Ç1: CLÉANTE : Vız gelir bana bunlar.

JACQUES USTA: (Cléante'a) Aman efendim, ileri gitmeyin o kadar! (s. 77)

Ç2: CLÉANTE : Umurumda değil.

JACQUES USTA: (Cléante'a) Ah efendim sakın olun. (s. 117)

Ç3: CLÉANTE : Ben öyle şeye pabuç bırakmam.

JACQUES: *Cleante'a*. Aman, Mösyö, yavaş! (s. 96)

Ç1'de çevirmenin *Vız gelir bana bunlar* ifadesinden erek okuru dikkate alarak iletişimsel bir çeviri yaptığı söylenebilir. Kaynak metin yorumlanarak, deyim kullanılarak uyarlama işlemi yapılmıştır. Yine ikinci cümleye bakıldığında serbest bir çeviri yapıldığı görülmektedir. "doucement" sözcüğü değiştirme işlemiyle *ileri gitmeyin o kadar* şeklinde cümle haline dönüştürülmüştür. Ç 2'de kaynak metne bağlı kalınmakla birlikte ikinci cümlede zarf olan "doucement" ifadesi Ç1'deki gibi değiştirme işlemiyle cümle halinde çevrilmiştir. Ç3'e bakılacak olursa; *pabuç bırakmamak* deyimiyile yerlileştirme işleminin uygulandığı görülmektedir. İkinci cümlede Maitre Jacques, *usta* sözcüğü çıkarma işlemiyle erek metinde "Jacques" olarak aktarılmıştır. Aynı zamanda *Mösyö* çevirisi çevirmenin ödünçleme yoluna başvurduğunu göstermektedir. Ç1 ve Ç3'de çevirmenler tarafından kaynak metin değiştirilerek erek metin odaklı bir çeviri yapıldığı söylenebilir. Bu sebeple söz konusu çeviri eserler kabul edilebilir çeviri, Ç2 de kaynak metne bağlılık göstermesi dolayısıyla yeterli bir çeviri olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Molière'in *L'Avare* adlı eserinin üç farklı çevirisi üzerine yaptığımız bu incelemede elde ettiğimiz sonuçlara göre çeviriler arasında farklılıklar saptanmıştır. İncelenen üç çeviri eserin içerisinde, Ç1 ve Ç3'ün erek metne yakın çeviri, Ç2'nin ise kaynak metne yakın bir çeviri olduğu saptanmıştır.

Çeviri çözümlemesi aşamasında kaynak metinden rastlantısal seçilen tümcelerinin çeviri metinlerdeki karşılıkları incelenmiş, kaynak metne ne ölçüde bağlı kaldıkları irdelenmiş, ayrıca çevirmenler tarafından kullanılan çeviri stratejileri de değerlendirilmiştir. Çözümleme örneklerinden yola çıkarak Ç1'de en çok yerlileştirme, çıkarma, ekleme, değiştirme, yorumlama uygulamalarına yer verilmiştir. Ç2'de çoğunlukla kaynak metne bağlı kalmakla beraber, yer değiştirme, uyarlama, ekleme, değiştirme, yorumlama, çıkarma, güncelleme işlemleri yapılırken Ç3'de ise zaman zaman kaynak metne bağlı bir

çevirinin yapıldığı, buna ek olarak da değiştirme, ekleme, yerileştirme, yorumlama, uyarılma işlemlerinin de uygulandığını görmekteyiz. Aynı zamanda, Ç3' de basıldığı dönemin özelliklerine uygun olarak kelime seçimi yapıldığına da dikkat edilmiştir (örneğin: tekdir, külhani, lüzum, vb.).

Her çeviri eserin kaynak metne tamamen bağlı kaldığını ya da ondan tamamen uzaklaştığını söyleyemeyiz. Üç çeviride de, kaynak metnin özelliklerini taşıyan çeviriler olsa da erek metin odaklı çeviri eylemlerinin gerçekleştirildiğini de görmekteyiz. Gideon Toury'nin erek odaklı kuram anlayışına göre, kaynak metne yakın olan, sadık kalınan çeviriler “yeterli”, erek metne yakın olan ve erek dilin kurallarına uygun yapılan çeviriler de “kabul edilebilir” dir. Bu doğrultuda incelenen çeviri eserler arasında Ç1 ve Ç3'ü erek dil ve kültürü gözetilerek çevrildiği için “kabul edilebilir” çeviri, Ç2'yi ise daha çok kaynak metnin, dil ve kültürüne yakın olduğu için “yeterli” çeviri olarak değerlendirebiliriz.

Kaynakça

- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Arı, S. (2014). *Çeviri Sosyolojisi*. İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.
- Esen Eruz, S. (2008). *Akademik Çeviri Eğitimi*. İstanbul: Multilingual
- Göktürk, A. (2013). *Çeviri: Dillerin Dili*. 10. Baskı. Ankara: Yapı KrediYayımları.
- Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi*. 2. Basım Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Molière, (1932). *L'avare*. Les Classiques Françaises
- Molière, (1943). *Cimri*, çev. İsmail Hâmi Danişmend. Ankara: Maarif Matbaası.
- Molière, (2012). *Cimri*. Çev. Yılmaz, B. İstanbul: Antik Dünya Klasikleri Lacivert Yayıncılık
- Molière, (2014) . *Cimri*. Çev. Eyüboğlu, S. 16. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Rifat, M. (2008) *Çeviri Seçkisi I*. 2. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Rifat, M. (2012). *Çeviri Seçkisi II*. 2. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Robert, J. (1993). *Dictionnaire le Robert*. Montréal: Edition Petit Robert.
- Suçin, M. H. (2013). *Öteki Dilde Var Olmak*. İstanbul : Say Yayınları
- Şahbaz., E. (2013). Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna (La Madone au Manteau de Fourrure) adlı yapıtının Fransızca çevirisi üzerine. *Turkish Studies*, 8(10), p.629-636.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2014). *Çevirinin ABC'si*. 2. Baskı. Ankara: Say Yayıncılık
- Vermeer, H.J (2008).Çeviride Skopos Kuramı. Çeviren: Konar, A.H. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Yalçın, P. (2003). Jean-Louis Mattei'den örneklerle çeviride kültürel unsurlar sorunu. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 23(1), 47-58.
- Yalçın, P., Büker, M. (2012). *Alphonse Daudet'nin “La diligence de Beaucaire” ve “La chevre de Monsieur Seguin” adlı hikâyelerinin çeviri stratejileri ve işlemleri açısından incelenmesi*. 12. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu, 18-20 octobre Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Yalçın, P., Pazarlıoğlu S. (2013). “Madame Bovary” adlı eserin Türkçe'ye çevirileri üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 8(12), p. 1359-1385.
- Yalçın, P., Pazarlıoğlu, S. (2014). “Üç Hikaye” adlı eser ile Türkçe çevirilerinin karşılaştırmalı çözümlemesi. *Journal of Academic Social Science Studies*. (24), 139-159.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual
- Yazıcı, M. (2010). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*. 2. Baskı. İstanbul: Multilingual.
- Yıldırım, C. (2015). Amin Maalouf'un Afrikalı Leo ve Semerkant romanlarında kültürel unsurların çevirisi üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), p.222-232.

Yılmaz, S. (2013). Yaşar Kemal'in "İnce Memed" romanı ile Fransızca çevirisi üzerine dilbilim ve çeviri incelemesi. *Turkish Studies*, 8(10), p.743-754.